

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

SAMOK on vakavasti huolissaan siitä, että elämäänsä tyytyväisten osuus 8. ja 9. luokkalaisten sekä toisen asteen opiskelijoiden keskuudessa on pienentynyt. Vastaavaa on kuitenkin nähty myös korkeakouluopiskelijoilla, heidän ollessa yksi vähiten elämäänsä tyytyväisten ryhmä Nuorisobarometrin 2019 mukaan. On tärkeää, että nuoret kokevat elämänsä mielekkääksi ja heillä on uskoa tulevaisuuteen. SAMOK on samaa mieltä ohjelman tavoitteista ja pitää niitä erittäin tärkeinä. Toimenpiteissä ei kuitenkaan näy ratkaisuesityksiä kaikkiin ohjelman tavoitteisiin. On esimerkiksi erittäin oleellista, että syrjäytymisen ehkäisyssä sekä nuorten mahdollisuudessa rakentaa hyvää elämää ja tavoitella unelmiaan nähdään sosiaali- ja terveystalouden sekä koulutuspolitiikan välinen yhteys.

Tavoitteessa käsitellään opiskeluhoitoa peruskoulussa ja toisella asteella. SAMOK pitää tärkeänä, että opiskeluhoitoon panostetaan, mutta ohjelmassa tulisi näkyä selvemmin terveydenhuollon ulkopuolelle kuuluva opiskeluhoito eli psykologi- ja kuraattoripalvelut. Ohjelmassa on nostettava toimenpiteeksi psykologi- ja kuraattoripalveluiden parantaminen ja saavutettavuuden lisääminen. SAMOKin näkemyksen mukaan opiskeluhoito ja sen järjestäminen ensisijaisesti kouluilla ja oppilaitoksissa tärkeää, jotta yhteistyö koulun ja opiskeluhoito välillä toimii saumattomasti ja opiskelijoita pystytään tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla. SAMOK nostaa esiin myös opiskeluhoito palveluiden merkityksellisyyden korkeakouluissa. Korkeakoulut tuottavat halutessaan opiskelijoille opintopsykologi- ja kuraattoripalveluita, mutta velvoitetta ei ole. SAMOK pitää tätä epäkohtana, sillä opiskelijoilla eri korkeakouluissa ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia saada tukea opintoihin. Opiskeluhoito palveluiden puute kuormittaa myös jo ennestään tiukoilla olevaa opiskeluterveydenhuoltoa, sillä opintoihin liittyvät ongelmat lisäävät stressiä ja pitkittyneenä voivat aiheuttaa esimerkiksi ahdistuneisuutta, jota opiskelijat hoidattavat YTHS:n palveluiden kautta. SAMOK on esittänyt jo vuosia, että korkeakouluille määrättäisiin lakisääteinen velvoite tuottaa opintopsykologin ja -kuraattorin palvelut opiskelijoilleen.

Harrastuksissa on tärkeintä, että kaikille nuorille löytyy jotain mielekästä tekemistä vapaa-ajalle. SAMOK muistuttaa, että monille esimerkiksi oppilas- tai opiskelijakuntatoiminta voi tarjota mielekkyyttä ja yhteisöllistä tekemistä vapaa-ajalle. Harrastus on nuorten itsensä mielestä yksi tärkeimmistä hyvinvointia tuottavista asioista ja siksi on hienoa, että harrastamisen Suomen mallin kehittäminen näkyy myös pääministeri Orpon hallitusohjelmassa. On kuitenkin oleellista, että harrastamisen saavutettavuuteen panostetaan kaikissa nuorten ikäryhmissä, myös harrastamisen mallin ulkopuolelle jäävissä.

SAMOK pitää hyvänä monipuolista Ohjaamojen toimintaa ja lisätä yhteistyötä hyvinvointialueiden kanssa. NEET-nuorten kohdalla Ohjaamojen merkitys korostuu merkittäväällä tavalla. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien määrän vähenemiseen voidaan merkittävästi vaikuttaa jo peruskoulussa opinto-ohjauksella ja tukemalla opiskelijoiden jatko-opintohaaveita. Erityistä huomiota tulee kiinnittää aloihin, jotka ovat vahvasti segregoituneet ja joille hakeutumista voi ohjata ennakkoluulot tai pelko kiusatuksi tulemisesta

Suomen tavoitteena on saada 2030-vuoteen mennessä koulutustasoa nostettua 50% nuorista. Yhä suuremmalle osalle nuorista polku eteenpäin vie korkeakouluun. Pidämme tämän valossa erityisen tärkeänä, että VANUPOssa otetaan huomioon korkeakoulutuksen saavutettavuus ja sen parantaminen. Tässä on tärkeää huomioida varsinkin nuoret, joiden väylä korkeakouluun ei ole helppo, esimerkiksi vähemmistöihin kuuluvat nuoret.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

SAMOK on huolissaan siitä, että VANUPO-ohjelma ylläpitää mielenterveysstigmaa terminologisilla valinnoilla. Mielen hyvinvointi on virallisesti määrittelemätön termi. Mielenterveys sen sijaan on virallisesti määritelty. Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee mielenterveyden hyvinvoinnin tilaksi, jossa ihminen pystyy näkemään omat kykynsä ja selviytymään elämään kuuluvissa haasteissa sekä työskentelemään ja ottamaan osaa yhteisönsä toimintaan. Mielenterveys on osa terveyttä ja on voimavara.

SAMOK korostaa, että nuorten ääntä tulee kuulla viimeistään nyt. Jos mielenterveysongelmiin ei saa apua ajoissa, ne pahenevat ja vaikuttavat nuoren elämään vuosikausien ajan, pahimmassa tapauksessa koko elämän ajan. Valmistelussa kuullut nuoret nostivat hyvinvoinnin tukemisen keinoiksi koulupaineiden vähentämisen sekä matalan kynnyksen mielenterveyspalveluiden saatavuuden lisäämisen. Monien tutkimusten mukaan mielenterveystilanne on polarisoitunut. Suomessa on nuoria, joille menee ihan hyvin ja samaan aikaan on nuoria, jotka voivat todella huonosti. Huonoimmin voivat ja kaikista haavoittuvammassa tilanteessa olevat nuoret on tärkeää löytää, mutta samaan aikaan ongelmien ennaltaehkäisemiseksi tulee tukea paremmin voivien nuorten hyvinvointia ja hyvinvointitaitoja. Sama koskee myös opiskelijoita ja linkittyy vahvasti esimerkiksi opiskeluterveydenhuollon rahoitukseen.

SAMOK vaatii, että mielenterveysvaikutusten arviointi on jatkossa osa kaikkea päätöksentekoa kaikilla tasoilla.

Lasten ja nuorten terapiatakuu on SAMOKin mielestä yksi tärkeimmistä hallitusohjelmakirjauksista, mutta se menettää arvokkuuttaan, jos sitä ei uloteta koskemaan kaikkia nuoria, eli alle 29-vuotiaita. Terapiatakuu ei yksinään ratkaise vielä mitään, mutta on yksi iso askel kohti parempaa hoitoon pääsyä niille, joille terapia hoitomuotona sopii.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Luottamus yhteiskuntaan on monen tekijän summa, jolla voidaan SAMOKin näkemyksen mukaan tukea nuorten hyvinvointia, mutta myös ehkäistä syrjäytymistä ja nuorten tekemiä väkivaltarikoksia. Siksi on hyvä, että asiaa on huomioitu ohjelmassa monesta näkökulmasta, mutta rikosten, kiusaamisen, syrjinnän ja häirinnän uhrien näkökulmaa ohjelmasta SAMOKin mielestä puuttuu. SAMOK vaatii, että yhdenvertaisuusasiat ja rasisminäkökulma huomioidaan tämän korin tavoitteissa ja toimenpiteissä nykyistä paremmin, koska rasismin kohtaaminen ja muut yhdenvertaisuusongelmat heikentävät merkittävästi nuorten luottamusta yhteiskuntaan.

Yksi merkittävimmistä asioista luottamuksen rakentamisessa ja sen ylläpitämisessä on SAMOKin mielestä se, että nuoret tuntevat tulevansa kuulluiksi päätöksenteossa. Nuorten osallistumista tukevien mallien kehittäminen on nostettu ohjelmassa yhdeksi toimenpiteeksi. SAMOK pitää tätä tärkeänä, mutta huomauttaa, että näiden mallien kehittämistä pitäisi tehdä myös maakunnissa, hyvinvointialueilla ja kunnissa, valtakunnallisen tason lisäksi. Kaikista eniten nuoria saadaan osallistettua heitä lähellä olevaan päätöksentekoon ja samalla he pääsevät vaikuttamaan asioihin hyvin konkreettisella tasolla. Tällä tavalla, myös paikallisessa osallistamisessa saadaan positiivinen vaikutus ulottumaan yhä useampiin nuoriin.

Pedagogiseen osaamiseen panostaminen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi, kiusaamisen ja väkivallan sekä häirinnän ehkäisemisessä ja mielen hyvinvoinnin tukemisessa on tärkeää, koska ne nuoret, jotka ovat koulutuspolulla, viettävät merkittävän ajan päivästä koulussa, jolloin on tärkeää että opettajilla on työkaluja puuttua epäkohtiin sekä tukea nuorten hyvinvointia ja turvallisuuden tunnetta monipuolisesti.

SAMOKin näkemyksen mukaan korin teemoista puuttuu hallitusohjelmassa olevat teemat asunnottomuus ja huumeongelmat. SAMOK vaatii, että nämä teemat nostetaan osaksi VANUPO-ohjelmaa.

Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset

SAMOK huomauttaa, että linjauksista puuttuvat täysin kirjaukset merkittävää nuorisototyötä tekevästä järjestelmästä.

Painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

SAMOKin mielestä painopisteistä osaamiskeskuksille puuttuvat niiden toimintaa ohjaavat linjaukset. Painopisteinä nuorten hyvinvoinnin edistäminen nuorisotyön keinoin ja nuorten hyvinvointityön johtamisen tuki ovat tärkeitä teemoja osaamiskeskusten toiminnassa, mutta eivät itsessään vielä ohjaa keskusten toimintaa. Linjaukset valtionapukelpoisuudeksi tulee kirjata selkeästi VANUPO-ohjelmaan eikä niitä voi jättää ministeriön virkakunnan vastuulle valtionavun myöntämispäätöksiin yhteyteen.

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

VANUPO-ohjelmassa todetaan, että Suomi edistää Erasmus+ ja Euroopan solidaarisuusjoukot – ohjelmiin osallistumisen mahdollistamista yhä useammalle nuorelle ja yhä laajemmille kohderyhmille. SAMOK pitää tätä tärkeänä, mutta kaipaa Suomelta konkreettisia keinoja Erasmus+ -ohjelman kehittämiseksi ja osallistumisen lisäämiseksi. SAMOK näkee, että Erasmus+ -budjetin kasvattamista on jatkettava ja budjetti on vähintään kaksinkertaistettava rahoituskaudelle 2028-2033, jotta nykyinen liikkuvuuden taso voidaan ylläpitää seuraavalla rahoituskaudella. Yksittäisen Erasmus+ -apurahan määrää tulee korottaa, ja apurahan määrä

tulee suhteuttaa paremmin kohdemaan hintatasoon. Opiskelijoiden, joilla on muita vähemmän mahdollisuuksia ja aliedustettujen ryhmien Erasmus+ -tukea tulee korottaa. Erasmus+ -ohjelmassa on kokeiltava uusia keinoja opiskelijoiden liikkuvuusmäärien kasvattamiseksi, kuten pilotoitava Erasmus+ -lähettilästoimintaa.

Suomessa olisi tärkeää löytää keinoja, joilla nuoret kiinnostuisivat kansainvälistymisestä ja kansainvälisestä osallisuudesta. Suomalaisissa korkeakouluissa opiskelevien liikkuvuusjaksojen määrä on vähentynyt

huomattavasti viime vuosien aikana ja jo ennen koronapandemiaa. Erityisesti

AMK-opiskelijoiden joukossa liikkuvuusluvut ovat laskeneet huomattavasti: vuosien

2016-2022 välillä yli 3 kuukauden pituiset liikkuvuusjaksot vähenivät yli 50 %.

Vastaava liikkuvuusjaksojen määrän väheneminen yliopisto-opiskelijoiden

keskuudessa on noin 20 %. (Vipunen.) SAMOK näkee, että liikkuvuuslukujen laskevaan trendiin tulisi puuttua myös kansallisella tasolla. Ulkomaan liikkuvuusjakso tulee määritellä hyväksyttäväksi syyksi pidentää opintolainahyvitykseen oikeuttavaa opiskeluaikaa. Lisäksi korkeakoulujen rahoitusmallissa korkeakouluja tulee paremmin ohjata kansainvälisyyteen panostamiseen, esimerkiksi lisäämällä rahoitusmalliin liikkuvuusjaksojen määrä. Suomessa tulee myös selvittää mahdollisuuksia tilastoida aliedustettujen ryhmien (kuten perheellisten) sekä opiskelijoiden, joilla on muita vähemmän mahdollisuuksia (kuten vammaiset ja toimintarajoitteiset opiskelijat) osallistumista Erasmus+ -ohjelmaan. Pidemmällä aikavälillä tulee asettaa kansalliset tavoitteet näiden ryhmien osallistumisesta ohjelmaan, sekä luoda kohdennettuja toimia tavoitteiden saavuttamiseksi.

Samalla, kun nuorten kansainvälistymistä edistetään, Suomen tulee kuitenkin varmistaa että nuorten oikeudet toteutuvat sekä Suomessa että muualla maailmassa, ja edistää nuorten oikeuksia kansainvälisessä yhteistyössä. Esimerksi korkeakoulujen tilauskoulutuksessa on ollut ongelmia opiskelijoiden oikeusturvan toteutumisessa, ja tähän on syytä puuttua esimerkiksi yhteisiä laatukriteereitä kehittämällä.

Muita näkemyksiä ohjelmasta

SAMOK on erittäin pettynyt, että valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa ei ole mitään mainintaa korkeakouluopiskelijoista. Eurostudent-tutkimuksen mukaan vuonna 2019 AMK-opiskelijoista 32% on alle 24-vuotiaita ja 65% alle 30-vuotiaita. Ohjelma koskettaa siis merkittävässä määrin niin ammattikorkeakouluopiskelijoita, mutta myös kaikkia korkeakouluopiskelijoita yleisesti.

Nuorisolaissa nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita ja SAMOKin näkemyksen mukaan VANUPO-ohjelman tulisi kattaa nuorisolain mukaiset nuoret. On käsittämätöntä, että kyseinen ohjelma tehtäisiin koskemaan vain osaa nuorista.

SAMOKin näkemyksen mukaan ohjelmasta puuttuvat mitattavat tavoitteet. Tavoitteet itsessään ovat hyvin, mutta konkreettisten, mitattavien tavoitteiden seuraaminen tukisi paremmin ohjelman käyttömahdollisuuksia. Ohjelman luonnos ei myöskään tarjoa uusia toimenpiteitä ratkaisuvälikoimaan vaan siinä luetellaan jo olemassa olevat keinot tai jo päätetyt toimet nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi.

SAMOK edellyttää, että nuorten mielenterveys nähdään Suomessa tärkeänä eikä tarpeellista hallitusohjelmakirjausta "Hallitus laatii laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi." kuitata tehdyksi VANUPO-ohjelmaan sisältyen. Suomi tarvitsee toimenpideohjelman, jossa käsitellään laajasti syyt, seuraukset sekä ratkaisut ja vastuut nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi.

Kuparinen Ninni
Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry